

Koruyucu Aile Modeli Uygulamalarında Biyolojik Ailelerin Yeri ve Önemi

The Place and Importance of Biological Families in Foster Care Model Practices

Nurgül CERTEL¹

¹ Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal
Hizmet Bölümü,
nurgul.certel@kocaeli.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-6513-1613

Başvuru: 06.09.2023
Kabul: 24.04.2024

Atıf:
Certel, N. (2024). Koruyucu aile
modeli uygulamalarında biyolojik
ailelerin yeri ve önemi. *Toplum ve
Sosyal Hizmet*, 35(2), 349-364.
DOI:10.33417/tsh.1355646

ÖZ

Koruyucu aile modeli koruma altındaki çocukların aile yanında desteklenmesi amacıyla geliştirilmiş bir bakım modelidir. Bu model, korunmaya ihtiyacı olan ve koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar, koruyucu aileler, bu çocukların biyolojik aileleri ve süreçte çalışan çocuk koruma profesyonelleri tarafından şekillenmektedir. Koruyucu aile modelinde çocuğun biyolojik ailesinin koruyucu ailelik sürecini ve sonrasını etkileyen önemli bir rolü olmasına rağmen biyolojik ailelerin bu model içindeki yeri ve ailelerle yapılması gereken çalışmalar üzerinde yeterince durulan bir konu olmamıştır. Çocuklar için fiziksel ve duygusal güvenliklerini sağlayacak, istikrarlı ve kalıcı bir koruma oluşturmak için biyolojik aileleriyle profesyonel çalışma yapılması büyük öneme sahiptir. Hem koruyucu ailelik uygulamasının gelişmesi hem de çocuklar için risk oluşturacak koşulların azaltılması için biyolojik ailelerin çocuk koruma sistemi içindeki konumlarına dikkat çekilmelidir. Bu çalışmada koruyucu aile modelinin önemli bir parçası olan biyolojik ailelerle çocuğun koruma altına alındıktan sonra ailesiyle görüşme süreci ve uygun koşullar sağlandığında biyolojik ailesine dönme sürecinin detayları ve yapılması gereken çalışmalara ilişkin bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Koruyucu aile modeli, biyolojik aile, sosyal hizmet uygulamaları

ABSTRACT

The foster care model is developed to support children in need of protection within a family environment. It is shaped by foster children, foster families, biological families, and child protection professionals. Although biological family has an important role in the foster care model that affects the foster care process and its aftermath, the place of biological families in this model and the work to be done with families has not been a subject that has been sufficiently emphasized. Professional work with families is essential to create stable and permanent protection for children that will ensure their physical and emotional safety. The place of biological families in the child protection system should be emphasized both for to the development of the foster care practice and for reducing the conditions that pose a risk to children. In this study, an evaluation was made regarding the work that needs to be done and details of the process of visiting the biological family and the process of reunification with the biological family if the conditions are convenient, which are significant part of the foster care model.

Keywords: Foster care model, biological family, social work practices

GİRİŞ

Koruma altına alınan çocuklara sunulan bakım hizmetlerinin istikrarlı bir koruma modeli içinde sunulması çocuk koruma sistemi açısından önemli konulardan biridir. Türkiye’de çocuklar için kurum bakımının etkili ve yeterli olmamasının anlaşılmasıyla birlikte çocukların aile yanında desteklenmelerine dayanan alternatif modeller uygulanmaya başlanmıştır. Bunlardan biri olan koruyucu aile modeli çocuk refahı alanında çocuklar için bütünlüklü bir koruma sağlamak amacıyla başvurulan modeller arasında yer almaktadır. Karataş’ın (2007) ifade ettiği gibi çocukların bakımı ve yetiştirilmesi ebeveynlerle birlikte toplumun da sorumluluğundadır ve çocuğun biyolojik ailesinin yanında bakımının sağlanamadığı durumlarda buna alternatif yine başka bir aile yanında desteklenmesi önemlidir. Bu anlamda koruyucu aile modeli çocuk koruma sisteminde dikkate değer bir yere sahiptir.

Çocuklara sunulan koruma ve bakım hizmetlerinin istikrarlı ve kalıcı olması bu sistemi oluşturan bütün unsurları gözeterek mümkün görünmektedir. Koruyucu aileliğin önemi ve çocuğun vaktinin tamamını koruyucu ailesi ile geçirmesi profesyonel uygulamaların ağırlığının ve bilimsel araştırmaların odağının çocuklara ve koruyucu ailelere daha fazla yönelmesine sebep olmuştur. Fakat koruyucu ailelik sürecinde çocuğun biyolojik ailesiyle belli aralıklarla görüşmesi veya uygun koşullar sağlandığında biyolojik ailesine yeniden dönmesi durumları dikkate alındığında biyolojik ailelerle mesleki çalışmalar yapılması gerekliliği etkili bir çocuk koruma süreci için önemli bir adım olarak ortaya çıkmaktadır.

Biyolojik ailede var olan sorunlar çocukların korunma altına alınmasının başlıca sebeplerinden biridir. Bu sorunların devam etmesi koruyucu ailelik boyunca çocuğun ailesiyle görüşmeleri sürecinde yeniden bu sorunlardan etkilenmesine sebep olmakta ve çocuğun biyolojik ailesine dönmesine engel oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu durum çocuğun koruyucu ailesiyle kuracağı ilişkileri de şekillendirmektedir. Dolayısıyla koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocukların bu modelden fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini destekleyecek nitelikte faydalanabilmelerini sağlamanın ve koruyucu ailelik sürecini ve sonrasını sağlıklı bir şekilde yürütmenin bir adımı da biyolojik ailelerle profesyonel çalışmaların artırılması gerekliliği olduğu vurgulanabilir.

Çocuğun üstün yararı doğrultusunda çocukların koruyucu aileden aldıkları hizmetin geliştirilmesi, aynı zamanda çocukların biyolojik aileleriyle ilişkilerinin düzenlenmesi ve koruma altına alınma sebeplerinin azaltılması gerekir. Ancak koruyucu aile modeline ilişkin incelemelerde-çalışmalarda biyolojik ailelerin nadir olarak görüş alanına girdiği düşünülmekte ve fakat çocuklar için kapsayıcı bir çocuk koruma sürecini sağlamak için biyolojik ailelerin koruyucu aileliğe etkilerinin ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada literatürde biyolojik aile görüşmeleri ve yeniden aileye dönüş sürecine ilişkin yapılmış çalışmalar incelenerek koruyucu aile modeli içinde biyolojik ailelerin yerine ve önemine vurgu yapmak, böylece koruyucu ailelik sürecinin sağlıklı ilerlemesi konusunda önem verilmesi gereken bir taraf olarak biyolojik ailelerle çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiğine dikkat çekmek amaçlanmaktadır.

TÜRKİYE'DE KORUYUCU AİLE MODELİ

Koruyucu aile modeli çeşitli sebeplerle hakkında korunma kararı verilen ve biyolojik ailesi ile kalması mümkün olmayan çocukların bakımının üstlenildiği, tam zamanlı olarak ebeveynlik rollerinin yerine getirildiği ve çocuğun yetişmesi için uygun koşulların sağlandığı geçici veya devamlı bir koruma modelidir (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005, s. 131). Çocuk koruma sistemi içinde koruyucu aile modeli çocuğa güvenli bir ortam sunulması, çocuğun aile ortamı içinde ilişkiler geliştirmesini sağlaması, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve geliştirilmesine olanak sağlaması nedeniyle önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de tarihsel süreçte çocukların korunması için uygulanan modellerin ağırlıklı olarak kuruluş bakımı odaklı olduğu bilinmektedir. Çocukların aile yanında desteklenmesi ve koruyucu aileliğe geçiş kurum bakımının çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin görülmesiyle başlamıştır. Kurum bakımıyla desteklenen çocukların özellikle sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının fiziksel ve maddi ihtiyaçlarının gerisinde kaldığı bilinmektedir (Yıldırımalp ve Hız, 2018). Bu nedenle çocuğun psikososyal ihtiyaçlarının daha iyi biçimde karşılanabildiği bir ortamda desteklenmesinin öneminin anlaşılmasıyla birlikte koruyucu ailelik, Erbay ve Çalış'ın da (2021) ifade ettikleri gibi çocuğun üstün yararı gözetilerek kurum bakımına alternatif bir model olarak çocuk koruma politikalarında daha fazla görünür olmaya başlamıştır.

Koruyucu aile modelinin önemli bir özelliği sadece bakım odaklı olmayıp çocuğun gelişimsel bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmasıdır. Üstüner, Erol ve Şimşek (2005, s.131) kurum bakımında bakım verenin sıklıkla değişiyor olmasına karşın koruyucu ailelik sürecinde çocuk ile aile arasında uzun süreli bir ilişkinin geliştirilmesinin çocuk üzerinde güvenli bağlar kurmasını sağlamak konusunda olumlu etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Nitekim Karatay'ın (2017) da aktardığı gibi büyük kurumlarda bakımı sağlanan korunmaya ihtiyacı olan çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar çocukların fiziksel ve duygusal gelişimlerinin geri kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum nedeniyle koruyucu aile fikri somut olarak 1960'lı yıllardan itibaren ele alınmaya başlanmış ve uygulamada da o yıllardan itibaren hayata geçirilmiştir (Karatay, 2017).

Koruyucu aile modelinin korunma altına alınan çocuklara sunduğu katkılara ve çocuğun gelişimini olumlu yönde destekliyor olmasına rağmen Türkiye'de hala istenilen düzeyde gelişmediği ve yaygınlaşamadığı görülmektedir. Dal ve Akbaş (2019) Türkiye'de koruyucu aile hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin yaptıkları araştırmada koruyucu aileliğin gelişememe nedenlerini, koruyucu aileliğin tanıtımının, koruyucu ailelere sunulan ekonomik desteğin ve çocuk ve koruyucu ailelere süreç başladıktan sonra sunulan desteğin yeterli olmaması olarak sıralamışlardır. Ailelere sunulan desteğin az olmasının koruyucu aileliğin sonlanmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Erbay ve Çalış'ın (2021) yaptıkları çalışmada ise koruyucu aile modelinin gelişmesinin önündeki engellerden birinin de koruyucu aileliğin evlat edinmeyle karıştırılması, ailelerin koruyucu aileliği evlat edinmeye geçiş aşaması olarak değerlendirmeleri olduğu ifade edilmiştir. Koruyucu aileliğin evlat edinmeye

ikame bir model olarak değerlendirilmesinin koruyucu ailelik süresince düzenli olarak sürdürülmesi beklenen biyolojik ailelerle görüşmeler sürecini etkileyebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu durum, uygun koşullar sağlandığında çocuğun biyolojik ailesine dönmesi ihtimalinin dikkate alınmaması riskini de doğurmaktadır. Koruyucu aile modelinde biyolojik ailelerin varlığı ve tüm süreç üzerindeki etkilerinin çocuğun iyilik halinin gözetilerek tüm taraflarca dikkate alınması gerekmektedir.

Kılıç ve Kesgin'in (2021) koruyucu aile modeli üzerine yapılmış araştırmaları inceledikleri çalışmalarında, araştırmaların koruyucu aile ve çocuk üzerine odaklandığı, buna karşın sürecin bir paydaşı olan biyolojik ailelere ilişkin yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu araştırmada, kimi çalışmalar koruyucu ailelerin hizmeti planlayan kurum ile ilişkilerinin iyi düzeyde olmasına karşın biyolojik ailelerin kurum ile ilişkisinin niteliğinin düşük olduğunu açıklamaktadır. Biyolojik aileler çocuk koruma sisteminin ve bu sisteme ilişkin yapılan araştırmaların da ihmal edilen bir tarafı olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik aileler, çocukla görüşmeler sürecinde, çocuğun yeniden ailesine dönüş sürecinde ve bütünlüklü bir çocuk koruma sisteminin geliştirilebilmesi için sorunların çözümünde koruyucu ailelik üzerindeki etkileri dikkate alınarak sürece dahil edilmesi gereken önemli bir taraftır. Bu nedenle aşağıda biyolojik ailelerin koruyucu ailelik sürecine farklı aşamalarda etkileri sunularak biyolojik ailelerle profesyonel çalışmalar yürütmenin gerekliliğine vurgu yapılacaktır.

KORUYUCU AİLE MODELİNDE BİYOLOJİK AİLELER NEREDE DURUYOR?

Koruyucu aile modeli; korunmaya ihtiyacı olan çocuk, çocuğun biyolojik ailesi, koruma kararı sürecinde ve sonrasında aktif olarak rol alan meslek elemanları ve koruyucu aileler olmak üzere birbirini tamamlaması gereken farklı sistemlerden oluşmaktadır. Çocuğun koruyucu aile modelinden faydalanabilmesi sistemin bütün unsurları ile eş zamanlı çalışma yapılması ve her birinin birbiri ile etkileşim halinde olmasına bağlıdır. Bass, Shields ve Behrman'ın (2004, s.7) ifade ettikleri gibi bir çocuk, çocuk koruma sistemine girdiği zaman çocuk için güvenli bir ağ yaratmaya çalışan birbiriyle kesişen ve etkileşim halinde olan geniş bir sisteme dahil olur. Orme ve Buehler de (2001, s.4) çocuğun ekolojik bağlamı ile ele alınmasının önemine dikkat çekerek çocuk için etkili bir koruma sürecinde bütün taraflarla profesyonel çalışmalar yürütmek gerektiğini vurgulamışlardır.

Çocuk koruma sistemleri içerisinde koruyucu aile hizmetleri çocuklara sunulan geçici bir koruma hizmeti olmak üzere değerlendirilmekle birlikte Türkiye'de koruyucu aile modeli uygulamada çoğunlukla uzun süreli bir model olarak şekillenmiştir. Fakat geçici olabileceği ihtimali hangi durumlarda koruyucu aileliğin son bulacağı ve son bulduğu durumda koruma altındaki çocuğun geleceğinin ne olacağı, biyolojik ailesiyle yeniden bir araya hangi koşullarda gelebileceği, yeniden bir araya gelişin mümkün olması için biyolojik ailelerle ilişkilerin nasıl şekillenmesi gerektiği gibi soruları da gündeme getirmektedir.

Biyolojik aileler koruyucu aile modelinde özellikle iki açıdan önem arz ederler. İlki çocuğun korunmaya alındığı andan itibaren biyolojik ailesi ile görüşmeler süreci (biyolojik aile-çocuk ilişkisi),

ikincisi ise uygun koşullar sağlanması şartıyla çocuğun biyolojik ailesine yeniden dönmesi sürecidir. Bu yanlarıyla biyolojik ailelerin koruyucu aile sisteminin bir parçası olarak ele alınması şarttır.

İki Aileye Sahip Olmak: Biyolojik Aile ile Görüşmeler Süreci

Çocuklar koruma altına alındıktan sonra belirlenen hizmet planının önemli adımlarından biri uygun koşullarda ve çocukların hangi sebeple koruma altına alındığı gözetilerek biyolojik ailesi ile görüşmelerin düzenlenmesidir. Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde¹ koruyucu aile biriminin görevleri arasında çocuğun biyolojik ailesi ile görüşmesine ilişkin düzenlemelerin koruyucu aile birimi tarafından yapılacağına dair ifadeler biyolojik aile ile görüşmelerin devam edeceğini göstermektedir. Yine yönetmelikte "çocuk, dosya bilgileri ve yapılan sosyal inceleme sonucuna göre uygun bulunması ve çocuğun istemesi halinde yaşantısını etkilemeyecek aralıklarla ve sürelerle, tatil günlerinde olmak üzere yıl içerisinde en fazla otuz güne kadar öz ailesine izinli verilebilir" ifadesi çocuğun yılın belli bir süresinde biyolojik ailesinde kalabileceğine ilişkindir.

Çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmeye devam etmesini sağlamaktaki amaçlardan biri biyolojik aile ile bağının devamını sağlamaktır. Biyolojik aile ile bağların devam etmesi çocuğu hayatında bir kırılım veya kopuş olduğu duygusundan korumakla birlikte çocuğun geçmiş yaşamına olan aidiyetini de korumasını sağlar (Amorós ve Palacios, 2004; Akt: Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.1). Koruyucu aile modelinden yararlanan çocuklarla yürüttüğü çalışmada Leathers (2003, s.54), biyolojik ailesiyle görüşmeleri sık olan çocukların daha az sıklıkta görüşen çocuklara kıyasla ailesiyle kurdukları bağın daha güçlü olduğunu ve az görüşen çocuklara göre aileleriyle daha az çatışma yaşadıklarını görmüştür.

Biyolojik aile ile görüşmeler çocuğun yaşadıklarını anlamlandırmasını sağlamakta ve her iki ailesiyle de kuracağı ilişkileri şekillendirmektedir. Leathers (2003, s.53) çocuğun biyolojik ailesi ile görüşmeye devam etmesinin koruyucu aile yanındaki uyum sürecini kolaylaştırıcı ve davranışsal sorunları azaltıcı etkisi olduğunu da ifade eder. Özellikle çocuğun süreçte aktif rol alması bakımından biyolojik ailesiyle görüşmelere devam etmesi önemlidir.

Çocuğun uygun koşullarda biyolojik ailesiyle görüşmelere devam etmesinin duygusal gelişimi için de uygun olduğuna ilişkin çalışmalar mevcuttur. Baker, Creegan, Quinones ve Rozelle (2016) koruyucu aile yanındaki çocuklarla yapılan çalışmaları inceledikleri araştırmalarında çocukların biyolojik aileleriyle iletişim halinde olmaktan mutlu olduklarını görmüşlerdir.

Biyolojik aile ile görüşmeler süreci görüşmelerin sıklığı, görüşme süresi, görüşmenin yapıldığı mekân, çocuğun korunmaya alınma nedeni, koruma altındaki süresi ve çocuğun koruyucu ailesiyle ilişkisi gibi birçok dinamikten etkilenmektedir ve görüşmeler tüm bu dinamikler göz önünde tutularak

¹ 14.12.2012 Tarihli Koruyucu Aile Yönetmeliği/Resmî Gazete Sayısı:28497

organize edilmelidir. Yukarıda ifade edildiği gibi çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmeye devam etmesi çocukların deneyimlerini anlamlandırma ve bağlarını tanıma gibi açılardan olumlu bir etki yaratırken bunun tam anlamıyla sağlanması görüşmelerin niteliğinin de iyi olmasıyla mümkündür. Aksi durumda biyolojik aile görüşmeleri çocuklar için birtakım güçlükleri de doğurabilmektedir. Fuentes-Peláez, Amorós, Mateos, Balsells ve Violant (2013, s.351) koruyucu aile yanında olan ergenlerle yaptıkları nitel araştırmada çocukların biyolojik aile ile ziyaretlerinde görüşmeler boyunca öfke, görüşmenin denetimi hakkında bilgi eksikliği ve koruyucu aile ile biyolojik aile arasındaki çatışmalar gibi konularda sorunların yaşandığını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada çocuklar biyolojik aileleri ile aralarında bağın gelişmemesini görüşmelerin sıklığı ve uzunluğunun az olmasına ve ebeveynlerinin görüşmelerde istikrarsız olmalarına bağlamışlardır. Yine bu çalışmada çocuklar özellikle biyolojik ailelerinin görüşmelere geleceğini söylemesine rağmen gelmemelerinin veya geç gelmelerinin kendilerine duygusal açıdan zarar verdiğini aktarmışlardır. Ebeveynleriyle hiçbir iletişimi olmayan çocuklar ise bunun kendileri için çok zor olduğunu, özellikle biyolojik ailelerinin yanında yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeniyle bağlarını koparmış olsalar da görüşmeye devam edebilmeyi çok istediklerini belirtmişlerdir. Fuentes-Peláez, vd.'nin (2013) yaptıkları çalışma göstermektedir ki çocuklar her ne şekilde olursa olsun biyolojik aileleriyle görüşerek bağlarını devam ettirmek isteseler de görüşmelerin niteliği çocukları özellikle duygusal açıdan etkilemektedir. Görüşmelerin iyi organize edilmesi önemli bir ihtiyaç olarak belirlemektedir. Martinez, vd. (2014, s.2) de çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmelerin niteliğine vurgu yaparak görüşmelerin yapılacağı mekândan görüşme aralığı ve süresine kadar birçok detayın çocukları gözeterek organize edilmesi gerektiğini belirtir.

Çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmelerinin düzenli olması istikrarlı bir çocuk koruma sisteminin bir aşaması olarak ele alınmalıdır. Certel'in (2016) koruyucu aileler ile yaptığı araştırmasında koruyucu ebeveynler, çocuğun biyolojik ailesiyle görüşme sürecinin düzensiz olmasının çocuklara zarar verdiğini ve görüşmeler sonrasında çocuklarda olumsuz birtakım değişiklikler yarattığını; görüşmelerin belli bir düzende yapıldığı durumlarda çocukların bunun gerekli bir süreç olduğu ayırımına vararak sorun yaşanmadığını ifade etmişlerdir.

Fuentes, Bernedo, Salas ve Garcia-Martin (2019, 1421) sosyal hizmet uzmanlarıyla yürüttükleri odak grup çalışmasında uzmanlar koruyucu aile yanındaki çocukların biyolojik aileleriyle görüşmelerinin önemini şöyle sıralamışlardır: Çocuğun biyolojik ailesiyle temas ve bağlanma ilişkisini sürdürmesini sağlaması, çocuğun kimlik duygusuna ve neden koruyucu aile yanında olduğunu anlamasına katkıda bulunması, çocukta belirsizlik duygusunu azaltması, biyolojik ailelerinin gerçekliğini görmesini sağlaması ve böylece ailenin idealize edilmesini önlemesidir. Yine aynı çalışmada uzmanlar biyolojik aile ile görüşmelerin zorluklarını da şöyle sıralamışlardır: bazı biyolojik ailelerin davranışlarıyla ilgili güvenlik eksikliği-aile üyelerinden kiminin şiddete başvurması gibi-, ziyaretler sırasında bazı biyolojik aileler tarafından gösterilen davranışlarda uyumsuzluk-çocuğun kıyafetini ya da saç stilini değiştirmeye çalışmak gibi-, biyolojik ailelerin kimi zaman koruyucu ailelere karşı olumsuz tutum sergilemesi, görüşmelerde çocuğa uygun olmayan mesajlar verilmesi, örneğin hala

biyolojik aileyle kalmaya devam eden kardeşleri varsa onların daha özgür olduğu, daha rahat olduğunu söylemek gibi.

Görüşmelerin hangi durumlarda organize edilmesi gerektiği, görüşmelerin sıklığı ve süresi gibi konular kadar önemlidir. Koruyucu aileliği hukuki boyutlarıyla inceleyen Doğan (2013, s.151) bu modeli geçici veya sürekli olarak aile ortamından yoksun kalan çocukların biyolojik ailesine dönene kadarki sürede başka bir aile yanında desteklendiği bir koruma tedbiri olarak açıklamıştır. Koruyucu aileliğin koruma tedbiri nihayetinde alınan bir adım olması çocuğun biyolojik ailesinin yanında çeşitli sebeplerle korunmaya alınacak birtakım deneyimleri veya koşulları olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmelerinin organizasyonunda çocuğun bu deneyimleri ve biyolojik ailenin koşullarının önemli bir belirleyen olduğu dikkate alınmalıdır. Bu yanıyla görüşmelerin hangi koşullarda gerçekleşeceği ve nasıl yapılandırılması gerektiği ele alınmalıdır. Örneğin, yapılan bir araştırmada şiddete maruz kaldığı için korunmaya alınan çocukların biyolojik ailesiyle görüşmeye devam etmesinin şiddete maruz kalmayan çocuklara kıyasla daha fazla duygusal problemin yaşanmasına sebep olduğu görülmüştür (Sullivan ve Zyl, 2008). Çocuk için ciddi risklerin söz konusu olduğu durumlarda biyolojik aile ile görüşmelerin organizasyonu çocuğun iyilik halini gözeterek yapılmalıdır.

Çocuklar için ilk amaç çocuğun yüksek yararını gözetmek olduğu için biyolojik aileyle görüşmelerin çocuğa zarar verdiği durumlarda çocuğun yararına olacak uygulamalar belirlemek gerekir. Boyle (2017) koruyucu aile yanındaki çocukların biyolojik aileleriyle ilişkilerini araştıran çalışmaların istismarcı aileler ile iletişimde kalmanın sosyal hizmet uzmanları tarafından çocuk için “güvenli” bir alan yaratılsa dahi sorun yarattığını açığa koyduğunu aktarır. İhmal ve istismara maruz kalmış çocukların hassasiyetleri göz önünde tutulduğunda biyolojik aileyle görüşmelere ara verilmesi, çocuğun ihtiyaçları odağında ilerlenmesi gerekebilir.

Yapılan bir araştırmada biyolojik ailede istismarın söz konusu olduğu durumlarda çocukların koruyucu aile yanında olmanın kendilerini güvende hissetmelerini sağladığını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda çocuklar ihmal ve istismara maruz kalmış olsalar da biyolojik ailelerinden ayrılmış olmaları nedeniyle kendilerini suçlu hissettikleri görülmüştür. Bu anlamda çocuklar için fiziksel olarak güvenli bir alan oluştururken aynı zamanda duygusal olarak da kendilerini güvende hissedecekleri bir alan yaratmak, korunma altına alınma sebebine bağlı olarak biyolojik aile görüşmelerini organize etmek şarttır (Baker, Creegan, Quinones ve Rozelle, 2016).

Hakkında korunma kararı alınan çocuk için koruyucu aile yanına yerleştirilmesi uygun bulunduğu durumda çocuğun hem biyolojik ailesinin hem de koruyucu ailesinin olması bakımından, koruyucu aileye uyum süreci ve biyolojik ailesiyle bağlarını devam ettirmesinin çocuk açısından ele alınması gerekmektedir. Çocuğun belli aralıklarla biyolojik ailesiyle görüşmeye devam edecek olması nedeniyle koruyucu aile, çocuk ve biyolojik aile arasındaki ilişki ağının dinamikleri dikkate alınmalıdır. Biyolojik aile ile iletişim halinde olmak sadece çocuklar için değil koruyucu aileler ve meslek

elemanları için de süreci kolaylaştırıcı bir etki yaratır. Özellikle bu durum, belli aşamalarda meslek elemanlarının karar alma ve öneri sunma süreçlerinde uzmanlara katkı sağlamaktadır (Martinez, vd., 2014, s.1).

Her iki aile arasında tutarlı bir ilişkinin gelişmesi çocukların iki aile arasında sıkışmadan yaşamını organize etmesini de sağlayacaktır. İki ailenin birbirinden farklı özellikleri, farklı bilgileri ve deneyimlerinin olması nedeniyle ailelerin birbiriyle ortaklaşabilmesi çocuğun gelişimi ve yeni yaşamına uyumu açısından önemlidir. Boyle (2017) çalışmasında çocukların koruyucu ailelerinin biyolojik aile ile görüşmeler konusunda pozitif bir tutum sergilediği durumlarda çocukların görüşmelerden daha fazla yararlandığını ifade etmiştir. Koruyucu ailelerin görüşmeler sürecine yönelik tutumu çocuğun biyolojik ailesiyle kuracağı ilişkiyi de etkileyecektir. Chateaneuf, Turcotte ve Drapeau (2018, s.75) koruyucu ve biyolojik ailelerle yaptıkları çalışmada ailelerin ilişkiyi devam ettirmesinde koruyucu ailelerin biyolojik ailelerin sınırlılıklarını kabul etmelerinin ve onları yargılamamalarının etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Görüşmeler sürecinin önemli aktörlerinden biri de şüphesiz sosyal hizmet uzmanlarıdır. Biyolojik ailelerin çocukları ile görüşme sürecine ilişkin Garcia-Martin, Fuentes, Bernedo ve Salas'ın (2019) yaptıkları çalışmada biyolojik aileler, görüşmeye devam etmenin özellikle çocuklarıyla bağlarını sürdürmek ve çocuğun kendi geçmişini bilmesi açısından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Aileler özellikle sosyal hizmet uzmanlarıyla irtibat halinde olmanın kendileri için önemli olduğunu altını çizerek bir profesyonelden destek almanın güvene dayalı bir ilişki geliştirdiğini belirtmişlerdir. Çalışmada biyolojik aileler görüşme sürecinin organizasyonu ile ilgili mekânın uygunluğu, görüşmeler öncesi sosyal hizmet uzmanları tarafından her iki tarafın da görüşmeye hazırlanması gibi konularda talepler üretmişlerdir. Bu çalışma göstermektedir ki görüşmelerin niteliği, ailelerin sürece hazırlanması, görüşmeler sonrasında da ailelerin desteklenmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının her aşamada aktif olarak tarafları desteklemesi büyük öneme sahiptir.

Collings, Wright, Spencer ve Luu (2020) koruyucu aileler ile yürüttükleri araştırmalarında ailelerin, biyolojik aile ile görüşmeler sürecinde kurumsal desteğe ilişkin deneyimlerine odaklanmışlardır. Kurumdan meslek elemanlarının görüşmeler sürecinde çocukların olumsuz olarak etkilenmemesi için bunu en aza indirecek önlemler almaları gerektiği, sürecin planlanması ve izleme aşamasının tutarlı ve kanıta dayalı bir uygulama çerçevesinde yürütmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Erbay ve Çalış'ın (2021) çalışmasında sosyal hizmet kurumlarının koruyucu aile birimlerinde çalışan uzmanların birimlerinde kalıcı olmamaları ve uzmanlaşmalarının koruyucu aile uygulamalarını olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu durum ailelerle ve çocukla uzmanın kuracağı bağı engelleyerek sürecin takibini zorlaştırmaktadır. Biyolojik ailelerle görüşme sürecinde sürekliliğin dikkate alınması gereken bir tarafı olarak sosyal hizmet uzmanlarını ele almak gerekmektedir. Aynı aileyi takip eden, ailenin ihtiyaçları ve sorunlarını bilen bir taraf olarak izlemenin aynı uzman tarafından sürdürülmesi hem çocuklar hem koruyucu aileler hem de biyolojik ailelerle çalışmaların iş birliği içinde ve bütünlüklü bir biçimde yürütülmesini sağlayacaktır.

Sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu ailelik sürecini yakından takip ediyor olmaları bakımından işleyişe ilişkin getirdikleri önerileri değerlendirmeye alınmalıdır. Fuentes, Bernedo, Salas ve Garcia-Martin (2019, 1423) sosyal hizmet uzmanlarıyla yürüttükleri odak grup çalışmasında uzmanlar koruyucu aile yanındaki çocukların biyolojik aileleriyle görüşmenin düzenlenmesine ilişkin şunları önermişlerdir:

- Görüşmelere ilişkin meslek elemanları ve biyolojik aileler arasında bir protokol oluşturulmalıdır.
- Görüşmeler her bir çocuğa özel olarak organize edilmelidir, bu nedenle hazırlanacak olan protokol çocukların görüşmenin nasıl olması, ne uzunlukta olması ve nasıl sona ermesini istediklerine ilişkin fikirleri doğrultusunda yapılandırılmalıdır,
- Görüşmeler takip edilerek özellikle biyolojik ailedeki değişiklikler dikkate alınmalı ve bu değişiklikler odağında çocukla iletişime geçilmeli. Örneğin taraflardan birinin yeni bir partnerinin olması gibi süreçler hakkında aileler görüşmeler öncesinde uzmanlara bilgi aktarmalı,
- Görüşmeleri bir süreliğine askıya almak gereken durumlar için kriterler belirlenmeli. Örneğin aile üyelerinden birinde madde kullanımının olduğuna dair işaretler varsa ya da gereksiz görüşmeye katılmamak, sıklıkla geç gelmek gibi davranışlar sergileniyorsa çocuk ile görüşmeler bir süre ertelenmeli,
- Koruyucu ailelerin kimi zaman doğru hazırlığı veya eğitimi almadığı gerçeğiyle koruyucu aileler için daha fazla bilgi, hazırlık ve destek sunulmalıdır. Bu durum özellikle koruyucu ailelerin yüz yüze görüşmeleri kabul etmeme ihtimallerini azaltmakta etkili olacaktır.
- Yine biyolojik aileler için de daha fazla bilgi, hazırlık ve destek sunulmalıdır. Ailelere yüz yüze görüşmelerin faydalarının neler olduğu anlatılmalı, görüşmelere katılım, çocukla etkileşim gibi uyulması gereken kurallar aktarılmalı ve anlayabilecekleri bir dil kullanılmalı; herhangi bir değişiklik ve çocukların gelişimi hakkında bilgi sahibi olabilmeleri için görüşmelerden önce biyolojik aileler ile toplantı yapılmalı,
- Biyolojik aileler ve koruyucu aileler arasında kademeli olarak iş birliği geliştirilmeli ve süreç denetlenmelidir,
- Ailelere yeterli hazırlık sağlamak için daha fazla personel ve finansman sağlanmalıdır.

Etkili bir çocuk koruma sisteminin ilk amacı hakkında korunma kararı çıkan bir çocuğun mümkün olan en kısa sürede bir aile yanında desteklenmesi olduğundan çocuklar olabildiğince hızlı bir şekilde koruyucu aile sistemine dahil edilmeye çalışılır. Bu aşamadan sonra koruma altındaki çocuk için iki ayrı ailenin varlığı söz konusudur. Çocukların hem biyolojik hem de koruyucu ailesinin olduğunu kabul etmesi aşamasından biyolojik ailesiyle belli bir düzende görüşme aşamasına ve uygun koşullarda ailesine dönmesine kadar tüm sürecin uzmanlarca çocuğun yararı hedeflenerek organize edilmesi gerekmektedir. Bu sürecin üç tarafı ile yapılan farklı araştırmalar da göstermektedir ki

çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmelerinin profesyoneller tarafından organize edilmesi, takip edilmesi, görüşmelerin düzenli olması ve her üç tarafın da uzmanlardan destek alması görüşmeler sürecinin çocuk açısından mümkün olan en yararlı haliyle uygulanmasını sağlamaktadır.

Koruyucu Aileden Biyolojik Aileye Dönüş Mümkün mü?

Koruyucu aile modelinin geçici olduğu veya çocuğun biyolojik ailesine dönebileceği vurgusu koruyucu ailelik sürecini etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun koruma kararının neden alındığı, koruma altında olduğu süre boyunca biyolojik aile ile ne gibi çalışmalar yapıldığı, biyolojik ailede var olan sorunların hala devam edip etmediği ve çocuğun hangi koşullarda biyolojik ailesine dönebileceği koruyucu ailelik sürecinin gündeminde olan konulardır. Biyolojik aileye dönüş çocuğun koruma altına alınmasına sebep olan unsurların ortadan kalkması ve yine çocuk için risk oluşturabilecek yeni durumların ailede olmaması halinde mümkündür.

Koruyucu Aile Yönetmeliği izleme esaslarında “koruyucu aile yanındaki çocuğun öz ailesi yanına döndürülmesi için koruyucu aile ve çocukla mesleki çalışmaların sürdürülmesi sağlanır” ifadesi çocuğun nihayetinde biyolojik ailesine döndürülebileceğini ve bunun da devam edecek mesleki çalışmalarla mümkün olacağını göstermektedir. Yönetmelikte biyolojik ailenin izlenmesi sürecinde “Ailenin yaşam koşulları ve ev ortamı, aile ilişkileri, aile üyelerini sürekli bir işi ve gelirin bulunup bulunmadığı, başka bir hizmetten yararlanan çocuklarının olup olmadığı, çocukları ziyaret etme ve izinli alma durumları, ziyaret ve izin sonrası çocukta gözlemlenen davranışlar ve psikolojik durumu, koruyucu aile ile iş veya ilçe müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurulmasıyla ilgili sorunlar, çocuğuna bakma istekliliği ve bunun ne kadar gerçekçi olduğu gibi konularda gözlem ve görüşmeler koruyucu aile hizmet modeline göre belirlenen aralıklarda yapılır.” Yönetmelikte açıklıkla biyolojik aile ile çocuğun yeniden birlikte yaşamalarını sağlayacak mesleki çalışmaların yapılması gerektiği ve uygun şartlar sağlandığında geri dönüşün değerlendirileceği ifade edilmiştir. Çocuğun biyolojik ailesiyle yeniden bir araya gelme sürecinde koruma kararı boyunca aileyle görüşmeler sürecinin niteliğinin de büyük öneme sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Çocuğun koruyucu aile yanında aldığı hizmetin sonlandırılması gereken durumlarda takip edilecek aşamalar da yönetmelikte şu şekilde yer alır: “koruyucu aileden geri alınan çocuk öncelikle öz ailesi yanına döndürülür. Öz ailesi yanına döndürülemeyen çocuk, öncelikle akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilir. Bu kapsamda da değerlendirilemeyen çocuk durumuna uygun başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilir.” Bu madde göstermektedir ki koruyucu aileliğin planlanan veya beklenenden daha kısa sürede sonlandırılması durumlarında çocuğun süreçten olumsuz etkilenme ihtimali artmaktadır. Koruyucu aileliğin sonlandığı aşamada ilk olarak biyolojik ailesine dönüşün değerlendirilecek olması, koruyucu ailelik süresince biyolojik ailelerle profesyonel çalışmalar yürütülmesi ve ailede var olan sorunun çözülmüş olması beklenir.

Çocuğun biyolojik ailesine dönmesi sürecini etkileyen birçok faktör vardır. Goemans, vd. (2016, s.285) bunlardan birinin çocuğun cinsiyeti, yaşı, koruma altına alınma nedeni ve koruma kararından sonraki süreçteki deneyimleri gibi özellikleri olduğunu ifade ederler. Çocukların bu özellikleri kimi

zaman biyolojik aileye dönüşü kolaylaştırırken kimi zaman da zorlaştırmaktadır. Bu süreçte önemli olan tüm bu özelliklerin dikkate alınarak dönüş sürecine etkilerinin değerlendirilmesidir.

Yeniden biyolojik aileye dönmek için uygun koşulların sağlanması adına hem koruyucu ailelerin özelliklerinin hem de biyolojik ailenin özelliklerinin bilinmesi çocuklarının bakımını ve sorumluluğunu üstlenmiş-üstlenecek kişilere dair bir profil oluşmasını sağlayacak aynı zamanda politika yapıcılara ve meslek elemanlarına rehberlik edecek bilgiler sunması beklenir (Goemans, vd., 2016, s.286).

Yukarıda ifade edildiği gibi çocuğun koruyucu aile yanında bulunduğu süre boyunca biyolojik ailesiyle irtibatta olması özellikle ailesiyle bağının devam etmesini sağlaması bakımından önemlidir. Goemans, vd. (2016) dosya incelemesine dayalı araştırmalarında biyolojik aileye dönüşte çocuğun koruyucu aile yanında bulunduğu süre boyunca biyolojik ailesi ile irtibatta kalmasının ve düzenli görüşmelerin etkili olduğunu görmüşlerdir. Yine çalışmalarında biyolojik ailelerin ek hizmet alıp desteklenmeleri durumunda çocuğun biyolojik ailesine dönme olasılığının yüksek olduğunu görmüşlerdir. Yazarlar biyolojik aileye dönüşün ilk iki yıl içinde gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Bu çalışma biyolojik ailelerle iyi yapılandırılmış görüşmelerin ve düzenli takiplerin koruyucu ailelik sürecinin sağlıklı geçmesini sağlamasıyla birlikte biyolojik aileye yeniden dönmenin üzerinde de görüşmeler sürecinin büyük bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu durumu tersten okuduğumuzda görünen, korunma altında kalınan sürenin uzaması, biyolojik ailede var olan sorunların devam etmesi ve biyolojik aile görüşmelerinin niteliğinin zayıf olması durumlarında çocuğun biyolojik ailesiyle yeniden bir araya gelmesi ihtimalinin azalacağı gerçeğidir.

Çocuğun koruma altına alınıp koruyucu aile yanına yerleştirilmesinden sonra uzmanlarca desteklenmesi ve uyum sürecinin kolaylaştırılması gerekir. Kimi çalışmalar bu sürecin özellikle ergenlikte zorlu olabileceğini ve nihayetinde biyolojik aileye dönüşle sonuçlanabileceğini göstermektedir. Taylor ve McQuillan (2014, s.241) koruyucu aileliğin sonlanmasına ilişkin koruyucu aileler ve sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerini aldıkları araştırmalarında sonlanmanın üzerinde biyolojik ailelerle görüşmelerin niteliğinin ve bağlanma sürecinin etkili olduğu ifade edilmiştir. Özellikle çocukların biyolojik aileleriyle organize edilmemiş-izinsiz görüşmelerini denetlemenin zor olması, çocukların eve dönmeye kararlı olmaları ve biyolojik ailelerin de yerleştirmeyi manipüle eden davranışları koruyucu aileliğin sonlanmasına neden olmaktadır. Çalışmada bu durumun özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda daha sık karşılaşılan bir sorun olduğu görülmüştür. Bütün bu çalışmalar, çocuğun gelişimsel özellikleri ve biyolojik ailesinde yaşadığı zorluklar dikkate alınarak biyolojik ailelerin yerleştirme öncesi profesyonel olarak desteklenmesinin önemini göstermektedir. Biyolojik ailelerin de çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesine hazırlanması ileride ortaya çıkma ihtimali olan sorunların da önüne geçecektir.

Çocuğun biyolojik ailesine dönmesine karar verme aşaması da önemli bir aşamadır. Tenissen, vd. (2020) koruyucu aile sisteminde çalışan uzmanlar ve dosya takibini yapan hakimlerle yaptıkları çalışmada çocuğun biyolojik aileye dönüşüne ilişkin karar verme aşamasının nasıl olması gerektiğini

araştırmışlardır. Uzmanlar ve hakimler bu süreçte biyolojik ailenin işlevselliğinin ve ebeveynlik becerilerinin dikkate alınması gerektiğini, biyolojik ailenin yeniden bir araya gelişi kabul etmesi aşamasında desteklenmesinin önemli olduğunu, koruyucu aile ve çocuğun ilişkisinin ve çocuğun gelişiminin, hazır oluşunun, ihtiyaçları ve isteklerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu aşamanın üç tarafın da sürece hazırlanması ve desteklenmesi ile kolaylaşacağı görülmektedir. Biyolojik aileye yeniden dönüş sürecinin önemli bir aşaması çocuğun bu sürece hazırlanması aşamasıdır. Çocuğun hayatında meydana gelecek her bir değişim için kademeli bir hazırlık sürecinden geçmesi gerektiğinin altını çizerek belirtilmelidir ki biyolojik aileye dönüş sürecinde de çocuğun koruyucu ailesiyle kurduğu bağları, koruyucu aile yanında geçirdiği sürenin uzunluğu ve ilişkisini gözeterek bu aşamanın yapılması gerekmektedir. Bu evreden sonra tıpkı koruyucu ailelik sürecinde organize edilen biyolojik aile görüşmeleri gibi koruyucu aile görüşmelerinin de organize edilmesi -koruyucu aileliğin neden sonlandığı dikkate alınarak- çocuğun hayatında keskin kırılımların oluşmasını engelleyecek ve bağlarının devam etmesini sağlayacaktır.

Biyolojik aileye dönüş çocukla aileyi yeniden bir araya getirmekle birlikte özellikle çocuğun yeniden koruma altına alınmasını da önlemelidir. Bu nedenle ailelerin çocuğuyla yeniden bir araya gelmeleri için birtakım değişiklikler yapması gerektiğini bilmesi gerekirken diğer yandan bu değişikliklerin gerçekleşmesi ve devamının sağlanması için profesyonellerce desteklenmeleri de gerekmektedir. Çocuğun biyolojik ailesine dönmesinin ardından hem çocuğun hem de ailenin bir dizi ihtiyacı gündeme gelecektir. Bu ihtiyaçların karşılanması için Balsells, vd (2015) çocuk koruma alanında çalışan profesyonellerin biyolojik ailenin ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar yürütmeleri gerektiğini ve ailelerin sosyal desteğinin artırılması gerektiğini belirtirler.

Koruyucu aile yanındaki çocukların yeniden biyolojik ailelerine dönmeleri ailelerin koşullarında ve ebeveynlik becerilerinde bir değişim geliştiği müddetçe mümkün olacaktır. Çalışmalar göstermektedir ki çocuğun yeniden ailesine dönmesinin üzerinde koruma altında bulunduğu süre boyunca ailesiyle yaptığı görüşmelerin niteliğinin etkisi de büyüktür. Koruyucu Aile Yönetmeliğinde açıklıkla çocuğun biyolojik ailesine dönmesi seçeneğinin birtakım mesleki çalışmalar nihayetinde mümkün olacağı belirtilse de Türkiye'deki önemli eksikliklerden biri koruma altındaki çocukların biyolojik aileleriyle mesleki çalışmaların yeter düzeyde yapılamıyor olmasıdır. Bu durum yeniden bir araya gelmelerin gerçekleşmemesine ve aynı zamanda çocuklar için risk oluşturan durumların devam etmesine neden olmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi Türkiye'de koruyucu aile modeli uzun süreli olarak yapılanmış görülmektedir. Bu durumun üzerinde biyolojik ailelere dönüşün sağlanacağı koşulların yeterince oluşturulamamasının etkili olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ

Çocuk koruma sisteminde çocuklar için en uygun koruma modelinin aile yanında olduğu vurgusu çocuklar için öncelikli olarak biyolojik ailelerinin yanında güvenle kalacakları bir ortamı yaratmaya dayalıdır. Bu koşulların söz konusu olmadığı durumlarda alternatif bakım modelleri olarak yine aile yanında destek modelleri devreye girmektedir. Karataş'ın (2007) ifade ettiği gibi çocuğun koruma

hizmetlerinden bütün olarak yararlanması için çocuğun ailesi içinde korunma gerektiren tüm nedenlerin ortadan kaldırılmış olması gerekir. Çocuk koruma sistemi içinde koruyucu aile modeli çocuğa güvenli bağların gelişeceği, ebeveynliğin bütün gereklerinin yerine getirildiği istikrarlı bir aile ortamı sunması itibariyle önemli bir yere sahiptir. Bu model içinde korunma altındaki çocuk, koruyucu aileler, biyolojik aileler ve meslek elemanları yakın ilişki içindedir. Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesinin ardından biyolojik ailelerin bu sistemdeki varlığı aile görüşmeleri sürecinde veya koruyucu aileliğin sonlandırılarak çocuğun biyolojik ailesine dönüşü süreci söz konusu olduğunda gündeme gelmektedir.

Çocuklar için güvenli ve kalıcı çözümler sağlamak için çocuğun, koruyucu ailelerin ve biyolojik ailelerin ihtiyaçlarından yasal düzenlemelere kadar bir dizi meselenin düzenlenmesi gerekir. Koruyucu ailelik süreci başladıktan sonra çocuk için iki ayrı ailenin varlığı söz konusudur ve bu evrede her üç tarafın da koşulları, ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınmalıdır. Çocuğun biyolojik ailesiyle ilişkisi korunma altına alınma nedenine göre şekillenmektedir ve bu nedene bağlı olarak çocukların biyolojik ailesiyle görüşmeye devam etmesinin geçmişi hakkında bilgi sahibi olması ve bağlarını devam ettirmesi bakımından gelişimine olumlu katkı yapacağı literatürde farklı çalışmalarla aktarılmıştır. Görüşmelerin düzenli aralıklarla olması, biyolojik ailelerin görüşme boyunca çocuğa zarar verecek söz ve davranışlardan kaçınması ve görüşme sürecinin meslek elemanları tarafından değerlendirilerek organize edilmesi durumunda çocuğun hem koruyucu ailesi ile hem de biyolojik ailesiyle kuracağı ilişkinin niteliği gelişmektedir. Bu evrede çocuğun her iki ailesiyle ilgili detaylı bilgiye sahip olan taraf olarak sosyal hizmet uzmanlarının rolü ve etkisi büyüktür. Biyolojik ailesiyle kalamayacak olmasına rağmen çocuğun ailesiyle bağının devam ettiği gerçeğiyle etkili bir çocuk koruma sistemi için çocuğun korunmaya alınma nedenlerini de ortadan kaldıracak profesyonel bir çalışmanın yürütülmesi ve tüm süreçte biyolojik ailelerin de izlenmesi gerekmektedir. Biyolojik ailede var olan sorunların devam etmesi görüşmeler sürecinde çocuğun bu sorunlardan yeniden etkilenmesine sebep olacağı için biyolojik ailelerin koşullarının iyileştirilmesi adına ailelerle profesyonel çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir.

Türkiye’de biyolojik ailesiyle yeniden bir araya gelen çocuklarla ilgili uygulamalara rehber olacak nitelikte kanıta dayalı çalışmalar eksiktir. Nitekim biyolojik ailelerin varlığının araştırma konuları arasında da tali konular arasında kaldığı düşünülmektedir. Kapsamlı bir çocuk koruma sisteminin geliştirilmesi bu sistem içinde biyolojik ailelerle çalışmanın öneminin dikkate alınmasıyla mümkündür. Aileleri desteklemek için sorunların çözümünde ailenin güçlü yanlarına odaklanarak müdahale edilmelidir, böylece ailelerin de sorumluluklarının farkına varmaları, çocuğun psiko-sosyal gelişimi ve ihtiyaçlarına uygun bir ortam yaratmak konusunda aktif olmaları sağlanmalıdır. Ancak bu haliyle çocuğun biyolojik ailesine yeniden dönmesi mümkün olacaktır.

Biyolojik ailelerle mesleki çalışmaların yeter düzeyde yapılamıyor olması, bu konuda çalışacak profesyonel sayının az olmasından da kaynaklanmaktadır. Profesyonel sayısının az olmasıyla

birlikte meslek elemanlarının sıklıkla değişiyor olması da izleme aşamasını etkileyecek olumsuz bir dinamiktir, bu değişim ailelerin kendilerini meslek elemanlarına tekrar tekrar tanıtmasından meslek elemanının çocuk ile bağ kurmasına kadar bütün aşamaları etkileyecektir. Koruyucu aile modeli sadece koruyucu aileler ve çocuklarla değil aynı zamanda çocukların biyolojik aileleriyle de yapılacak mesleki çalışmalarla ve sunulan hizmetin kurumsallaşmasıyla geliştirilebilir. Biyolojik ailelerin kurumsal olarak desteklenmesi sadece çocukla görüşmeler sürecine olumlu katkılar sağlamakla kalmayacak ailelerin çocuklarına ilişkin sorumluluk almalarını da destekleyecektir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Baker, A.J. L., Creegan, A., Quinones, A. ve Rozelle, L. (2016). Foster children's views of their birth parents: A review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 67, 177-183.
- Balsells, M. A., Pastor, C., Mateos, A., Vaquero, E., Urrea, A. (2015). Exploring the needs of parents for achieving reunification: The views of foster children, birth family and social workers in Spain. *Child and Youth Services Review*, 48, 159-166.
- Bass, S., Shields, M. K., Behrman, R.E. (2004). Children, Families, and foster care: Analysis and recommendations. *The Future of Children*, 14(1), 4-29.
- Boyle, C. (2017). 'What is the impact of birth family contact on children in adoption and long-term foster care?' A systematic review. *Child & Family Social Work*, 22, 22-33.
- Certel, N. (2016). Koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ailelerin bu modele ilişkin deneyim ve değerlendirmeleri. Kocaeli Üniversitesi. Yüksek lisans tezi.
- Chateauneuf, D. Turcotte, D. Drapeau, S. (2018). The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors. *Child & Family Social Work*, 23, 71-79.
- Collings, S. Wright, A.C., Spencer, M. ve Luu, B. (2020). How foster carers experience agency support for birth family contact. *Child & Family Social Work*, 25(1), 83-91.
- Dal, V., Akbaş, E. (2019). Koruyucu aile hizmetlerinin yürütülmesinde sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(3), 523-546.
- Doğan, R. (2013). Bir koruma tedbiri olarak koruyucu aile kurumu ve koruyucu aile yönetmeliği. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 147-170.
- Erbay, E., Çalış, N. (2021). Türkiye'de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439-462.
- Fuentes-Peláez, N., Amorós, P., Mateos, A., Balsells, M.A., ve Violant, V. (2013). The biological family from the perspective of kinship fostered adolescents. *Psicothema*, 25(3), 349-354.

- Fuentes, M., Bernedo, I. M., Salas M.D. ve Garcia-Martin M. A. (2019). Ahat do foster families and social workers thinh about children's contact with birth parents? A focus group analysis. *International Social Work*, 62(5), 1416-1430.
- Garcia-Martin, M. A., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M., ve Salas, M.D. (2019). The views of birth families regarding Access visits in foster care. *Journal of Social Work*, 19(2), 173-191.
- Goemans, A., Vanderfaeillie, J., Damen, H., Pijnenburg, H., ve Van Holen, F. (2016). Reunification of foster children: Factors associated with reunification outcomes in Flanders and the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 70, 284-292.
- Karataş, K. (2017). Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-19.
- Karatay, A. (2017). Türkiye'de koruyucu aile: Kökenleri, gelişimi ve bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 389-427.
- Kılıç, S., Kesgin, B. (2021). Koruyucu aile hizmet modelinin ilişki ağı bağlamında değerlendirilmesi ve bu alanda yapılan akademik çalışmaların analizi. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 127-154.
- Koç, T. (2016). Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin etkinliğinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri: Türkiye ve Hollanda karşılaştırması. Yüksek lisans tezi. Celal bayar üniversitesi, Manisa.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/kurum/24301121>, Erişim: 10.08.2023
- Leathers, S. J. (2003). Parental Visiting, Conflicting Allegiances, and Emotional and Behavioral Problems Among Foster Children. *Family Relations*. 52(1), 53-63.
- Martinez, M. D. S., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M., Garcia-Martin, M. A. (2014). Contact Visits between Foster Children and Their Birth Family: The View of Foster Children, Foster Parents and Social Workers. *Child & Family Social Work*. doi:10.1111/cfs.12163
- Orme, J. G., Buehler, C. (2001). Foster family characteristics and behavioral and emotional problems of foster children: A narrative review. *Family Relations*, 50(1), 3-15.
- Sullivan, D.J., van Zyl, M. A. (2008). The wellbeing of children in foster care: Exploring physical and mental health needs. *Children and Youth Services Review*. 30, 774-786.
- Taylor, B.J., McQuillan, K. (2014). Perspectives of foster parents and social workers on foster placement disruption. *Child Care in Practice*, 20(2), 232-249.
- Tenissen, M.S.L., Goemans, A., Van Holen, F., Vanderfaeillie, J., Nefs, H.T., Pijnenburg, H. M., Damen, H., ve Vedder, P.H. (2020). Family reunification decision-making in Dutch family foster care: A dual perspective approach. *Child & Youth Care Forum*, 50, 199-228.

- Üstüner, S., Erol, N., Şimşek, Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 12 (3), 130-140
- Yıldırımalp, Ö., Hız, Ö. (2018). Türkiye’de çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bir hizmet: Koruyucu aile hizmeti, *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1).